

Fakihe Öymen (1900-1983)

1900'de Arnavutluk/İşkodra'da doğmuştur. İstanbulludur. Babası zabıt İsmail Efendi, annesi Azize Hanımdır. Mehmet Edip (1893-1982) Beyle evlenmiş olup iki çocuk annesidir.

Fransızca ve İngilizce bilen Öymen, ilköğrenimini İstanbul'da altı sınıflı Koca Mustafa Paşa İlk Mektebi'nde, ortaöğretimini sınavla girdiği İstanbul Kız Muallim Mektebi'nde (İstanbul Dârümuallimâtı-1916) dördüncülükle tamamlamıştır. Yükseköğrenimine ise İnâs Darülfünunu (Kadın Üniversitesi) Edebiyat şubesinde başlayıp İstanbul Dârülfünunu'nun Coğrafya şubesinde 1923'te tamamlamıştır.

1922'de memuriyete girmiş olup ilk vazifesi Kandilli Kız Lisesi'nde Coğrafya hocalığı olmuştur. Ardından 1923'te Bursa Kız Muallim Mektebi'ne Tarih, Coğrafya hocası olmuş, bir sene sonra da aynı mektebin müdür muavinliğine tayin edilmiştir. 1931 yılına kadar bu iki görevi birlikte yürütmüş ve bu müddet içinde bir sene de aynı mektepte müdür vekilliğinde bulunmuştur.

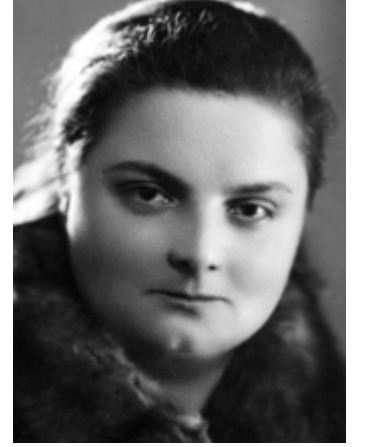
Atatürk ve İsmet İnönü'nün 1931 ders yılında Bursa Kız Lisesi'ni ziyaretinden sonra Bursa Kız Lisesi'nin kuruluşunda çok emeği olan Fakihe Öymen, aynı yıl Ankara Türk Maarif Cemiyeti (Türk Eğitim Derneği)'nin teklifi üzerine açtığı Bursa Kız Lisesine müdür olarak atanmıştır.

Gecesini gündüzüne katarak çalışan Öymen, Kız Lisesi'nde birinci yılın ardından yapılan teftişi büyük başarıyla tamamlamış ve okul bu teftiş sonunda resmîyet kazanmıştır. Öymen bu okulda görev yaparken bir yandan da Muallim Mektebi'nde coğrafya derslerine girmeye devam etmiştir. Üç buçuk sene bu mektebin hem müdürlüğünü hem de Tarih ve Coğrafya hocalığını yapmıştır. Bu görevi milletvekili seçilene kadar sürdürmüştür.

Türk Maarif Cemiyetinin ilk başkanı İsmet İnönü (31 Ocak - 18 Nisan 1928) olup Fakihe Öymen de 24 Nisan 1941 ile 24 Nisan 1949 arasında başkanlık yapmış ve dernek başkanı olduğu dönemde ayrıca CHP Ankara Milletvekilliği görevini de sürdürmüştür.

Atatürk'ün Türk kadınına verdiği milletvekili seçme ve seçilme hakkından sonra Fakihe Öymen, Cumhuriyet Halk Partisi tarafından milletvekili adayı olarak gösterilmiştir.

8 Şubat 1935'te yapılan V. Dönem seçimlerinde 1625 oy alarak 35 yaşında İstanbul'dan milletvekili olarak seçilmiş ve 1 Mart 1935'te Meclise katılarak Türkiye'nin ilk kadın milletvekillerinden biri olmuştur. 7 Mart 1935'te seçim tutanağı onaylanan Öymen, Milletvekili seçildiği sırada evlidir ve çocuğu yoktur.

Fakihe Öymen

Fakihe Öymen Bursa Kız Lisesinde

Yedigün muhabiriyle yaptığı bir söyleşide muhabirin milletvekili seçilmesinden dolayı memnun olup olmadığını sorması üzerine Öymen şu cevabı vermiştir: *“Bunu sormaya hacet yok. Hiç memnun olmaz mıyım, görüyorsunuz ya bir haftadan beri daha heyecanımı dindiremedim. Ben, saylav olacağımı hiç zannetmiyorum. Arkadaşlarım bunu umuyorlarmış. Onun içindir ki; birdenbire karşılaştığım bu heyecan beni çok sevindirdi.”*

Birinci dönem boyunca Bütçe Encümeni'nde üyelik ve kâtiplik ve 9-16 Mayıs 1935 tarihleri arasında toplanan Cumhuriyet Halk Partisi'nin Dördüncü Kurultayı'nda kâtiplik, sekreterlik görevlerinde bulunmuştur.

Seçim bölgesinin sorunlarıyla da ilgilenen Öymen, diğer İstanbul milletvekilleriyle birlikte 1935, 1936 ve 1937 yıllarında hazırladıkları raporlarda Türkler arasında işsizliğin çok olmasından dolayı Türklere ait olmayan mağazalarda hiç olmazsa yarı yarıya Türklerin çalıştırılması gerektiğinden, devlet memurlarının işlerini yavaş yaptıkları ve halka kötü davrandıkları için halkın memnun olmadığından, İstanbul'da okul sayısının artırılarak eğitim seviyesinin yükseltilebileceğinden, eski dönemlere ait tarihi eserlerin turizme kazandırılmasıyla bolca gelir elde edilebileceğinden, İstanbul'da balıkçılığın gelişmesi için vergilerin düşürülmesi gerektiğinden ve halkın kültür seviyesinin yükseltilmesi için İstanbul'un farklı yerlerinde Halkevlerinin açılmasının yararlı olacağından bahsetmişlerdir. Ayrıca bu raporlarda İstanbul'daki Kadıköy, Şişli, Şehremini, Beşiktaş, Beyoğlu ve Eminönü'ndeki Halkevlerinin çalışmalarından, ekonomik durumlarından ve halka yaptıkları hizmetlerden ayrıntılı bir şekilde bahsedilmiştir.

1936 yılında Dolmabahçe Sarayında Mustafa Kemal Atatürk'ün yüksek huzurlarıyla toplanan Üçüncü Türk Dil Kurultayı'nda 4 ilmi komisyondan biri olan Gramer - Sentaks Komisyonu üyeliğine Fakihe Öymen, Ali Ulvi Elöve, Besim Atalay, Emin Dalkılıç, Fazıl Ahmet Aykaç, Hakkı Süha, Hıfzı Tevfik Gönensay, M. Behçet Yazar ve Yahya Saim Ozanoğlu seçilmiş ve komisyon üyelerinin katılımı ile 25 Ağustos 1936 tarihi saat 10.00'da yapılan ilk komisyon toplantısında Fakihe Öymen komisyon başkanlığa seçilmiştir. İlimi komisyonlardan Kurultayda okunan ve bunlara ek olarak Genel Merkez Kurulunca kendilerine gönderilen tezleri incelemeleri ve sonuçları birer rapor ile Kurultaya bildirmeleri istenmiş olup Öymen başkanlığında yapılan 2 toplantı neticesinde komisyon raporu hazırlanmış ve oylamadan sonra Üçüncü Türk Dil Kurultayı Yüksek Başkanlığına sunulmuştur.

1.Dönemde 26 Mart 1939'da 1525 oyla tekrar İstanbul Milletvekili seçilerek, Meclise 3 Nisan 1939'da katılmıştır. Dönem boyunca, Bütçe Encümeni Kâtipliği görevinde bulunmuştur. Ayrıca, Hatay halkının askerlik işlerine ve Hatay Vilayetinin kurulması hakkındaki kanun lâyihasını görüşmek üzere oluşturulan geçici encümende kâtiplik yapmış ve Maliye Bakanlığı bütçesi nedeniyle Meclis'te söz alarak görüş bildirmiştir. 29 Mayıs-3 Haziran 1939 tarihleri arasında düzenlenen C.H.P. Beşinci Büyük Kurultayı'nda Dilek Encümeninde kâtip olarak görev almıştır.

VII. Dönemde 28 Şubat 1943 tarihli seçimde 1.709 oy alarak Cumhuriyet Halk Partisinden üçüncü kez İstanbul Milletvekili seçilerek Meclise girmiştir.

VIII. Dönemde 21 Temmuz 1946 tarihli seçimde 138.771 oy alarak 23.07.1946 tarihli seçim tutanağı ile Cumhuriyet Halk Partisinden Ankara Milletvekili seçilerek 05.08.1946 tarihinde son kez Meclise girmiştir. 1946 seçimlerinde 12 Ağustos 1946 tarihinde ad çekme suretiyle Seçim Tutanaklarını İnceleme Komisyonuna ve TBMM Bütçe Komisyonu üyeliğine seçilmiştir. 11 Kasım 1946, 5 Kasım 1947, 5 Kasım 1948 ve 7 Kasım 1949 tarihlerinde aynı üyeliğe tekrar seçilmiş ve bu komisyonun Kâtipliğini yapmıştır.

Bu dönemde Bütçe Komisyonunda üye olarak çalışmış ve askeri personelin maaşı hakkındaki kanunda değişiklik yapılması, çiftçilerle ilgili kredi kooperatifleri kurulması kanunuyla ilgili çalışmalarda bulunmuştur.

Milletvekilliği yaptığı 5., 6., 7. ve 8. Dönemler boyunca aynı zamanda Bütçe Komisyonu üyeliği yapmış, Seçim Tutanaklarını İnceleme Komisyonunda görev almış ve bu süre zarfında TBMM Genel Kurulunda Kanun Tasarı ve Teklifleri Hakkında 6. dönemde 1, 8. dönemde 3, Meclis Soruşturması Önergeleri Hakkında 8. dönemde 1 konuşma yapmıştır. VI. dönemde, 25 Mayıs 1942 tarihinde TBMM Genel Kurulunda Maliye Vekâleti bütçesi münasebetiyle, VIII. Dönemde, 23 Haziran 1948 tarihinde TBMM Genel Kurulunda Van'da yaptırılan askeri hastane ve uçak alanı ile satın alınan kavurma işinde yolsuzluklardan Refik Saydam, Şükrü Saraçoğlu, Recep Peker ve Birinci Hasan Saka Kabinelerinde yer almış olan Milli Savunma Bakanları hakkında Meclis soruşturması yapılmasına dair olan önerge münasebetiyle, VIII. Dönemde, 24.02.1949 tarihinde TBMM Genel Kurulunda Maliye Bakanlığı 1949 yılı Bütçesi münasebetiyle, VIII. dönemde, 26.12.1949 tarihinde TBMM Genel Kurulunda Köy Enstitüsü mezunu öğretmenlerle Köy Sağlık memurlarının geçimlerini düzenlemek üzere 3803, 4274 ve 4459 sayılı kanunlara ek 5129 sayılı Kanunda değişiklik yapılması hakkında Kanun münasebetiyle ve son olarak VIII. dönemde, 23.03.1950 tarihinde TBMM Genel Kurulunda Köy Okulları ve Köy Enstitüleri Teşkilatına dair olan Kanuna bir madde eklenmesi hakkında Kanun münasebetiyle söz almıştır. Öymen Meclisteki bu konuşmalarının dışında, görev yaptığı süre içerisinde çeşitli kanun görüşmelerine katılmıştır.

1941-1949 yılları arasında Türk Eğitim Derneği başkanlığını yapmış olup Türk Tarih Kurumu, Türk Dil Kurumu, Türk Eğitim Derneği ve Türk Parlamenter Birliği'nin aktif bir üyesi olmuştur.

Fakihe Öymen 6 Nisan 1983'te vefat etmiş ve cenazesi 9 Nisan 1983'te Ankara'da Cebeci Asrî Mezarlığı'nda toprağa verilmiştir.

Fazilet Fatma YEŞİLBAŞ

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

TBMM Arşivi, Seçim Mazbatası, V. Dönem, "Fakihe Öymen".

TBMM Arşivi, Seçim Mazbatası, VI. Dönem, "Fakihe Öymen".

TBMM Arşivi, Seçim Mazbatası, VII. Dönem, "Fakihe Öymen".

TBMM Arşivi, Seçim Mazbatası, VIII. Dönem, "Fakihe Öymen".

TBMM Arşivi, TBMM Azasının Tercüme-i Hal Kâğıdı, "Fakihe Öymen", No:913.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: VI, Birleşim:62, Cilt:25, 25.05.1942, s.283

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: VIII, Birleşim: 22, Cilt:22, 26.12.1949, s. 476:477

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: VIII, Birleşim: 22, Cilt:22, 26.12.1949, s. 484:486

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: VIII, Birleşim: 51, Cilt:16, 24.02.1949, s. 592:593

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: VIII, Birleşim: 51, Cilt:16, 24.02.1949, s. 595:596

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: VIII, Birleşim: 71, Cilt:25, 23.03.1950, s. 859:860

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: VIII, Birleşim:75, Cilt:12, 23.06.1948, s.358

Sürelî Yayınlar

Gazeteler

“Bursa Kız Lisesi”, **Haber**, 15 Kasım 1934.

“C.H.P. nin Milletvekili Adayları – Genel Başkan aday listesini dün ilân etti”, **Ulus**, 19 Temmuz 1946.

“İstanbul Meb’usları Halkın Dileklerini Tesbite Başladılar”, **Son Posta**, 25 Temmuz 1939.

“Meb’us namzed listesi”, **Cumhuriyet**, 25 Mart 1939.

“Türk Eğitim Derneği – Türk Maarif Cemiyeti Genel Kongresi Kurumun İsmi Değiştirdi”, **Ulus**, 9 Haziran 1946.

“Yeni Sayılarımız Bayan Fakihe, Bayan Sabiha Gökçül”, **Kurun**, 17 Şubat 1935.

Dergiler

DUMAN, Olcay Özkaya, “Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin Yüzüncü Yılında Tek ve Çok Partili Dönemde Kadın Temsiliyetinin Karşılaştırmalı Analizi (1935-1960)”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, S 67, 2020, s. 369-401.

GÖKSEL, Burhan, “Atatürk ve Kadın Hakları”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C 1, S 1, 1984, s. 213-235.

KAPLAN, Leyla, “Türkiye Büyük Millet Meclisinde Kadın Milletvekilleri”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C 12, S 34, 1996, s. 269 - 276.

KÜÇÜKKÜLAHLI, Sibel – Fatih Özçelik, “VI. Dönem TBMM’nin Toplanması ve Genel Yapısının Analizi”, **Journal of Universal History Studies (JUHIS)**, C 6 S 6, 2014, s. 165-182.

SEZER, Ayten, “Türkiye’deki İlk Kadın Milletvekilleri ve Meclisteki Çalışmaları”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C 14, S 42, 1998, s. 889-905.

ZEYREK, Suat, Metin İLHAN, “CHP’nin Yükseköğretim, Burs ve Talebe Yurtları Siyaseti (1942-1947)”, **Tarih ve Gelecek Dergisi**, C 2, S 1, 2016, s. 190-210.

Kitaplar

BOZAN, Mahmut, Türkiye’de Kadın Akademisyen Profili, **Halide Edip Adıvar’ın Ölümünün 50. Yıldönümü Anısına Uluslararası Medeniyet ve Kadın Kongresi**, Cilt:1, haz. Arzu Güvenç Saygın – Murat Saygın, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2016, s.157-184

C.H.P. Beşinci Büyük Kurultay Zabıtları 29 Mayıs - 3 Haziran 1939, Ulus Basımevi, Ankara, 1935.

C.H.P. Dördüncü Büyük Kurultayı Görüşmeleri Tutulgası 9- 16 Mayıs 1935, Ulus Basımevi, Ankara, 1935.

ÇUFALI, Mustafa, **Türk Parlamento Tarihi TBMM VIII. Dönem (1946 - 1950)**, Cilt 3, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları No:146, 2012.

DÖNMEZ, Aysun Yedikardeş (ed.), **Bursa’nın Köklü Eğitim Kurumları Bursa Kız Lisesi (Bursa Kız Muallim Mektebi)**, Stil Matbaacılık, İstanbul, 2012.

GÖKÇİMEN, Semra – vd., **Türk Parlamento Tarihinde Kadın Parlamenteler 1935-2009**, TBMM Kanunlar ve Kararlar Dairesi Başkanlığı, Ankara, 2009.

GÜNAY, Ş. Şenal, **Türk Parlamento Tarihi TBMM VI. Dönem (3 Nisan 1939 - 15 Ocak 1943)**, Cilt 5, TBMM Vakfı Yayınları No:39.

GÜNEŞ, İhsan, **Türk Parlamento Tarihi TBMM V. Dönem 1935 - 1939**, Cilt 2, TBMM Vakfı Yayınları No: 26.

İÇKE, Ayşen, **Türkiye’de Kadın Milletvekilleri ve Siyasal Faaliyetleri (1935-1991)**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2014.

İNAN, A. Âfet, **Medeni Bilgiler ve M. Kemal Atatürk’ün El Yazıları**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2020.

KAPLAN, Leylâ, **Cemiyetlerde ve Siyasî Teşkilatlarda Türk Kadını (1908-1960)**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1998.

TBMM Albümü 1920-2010, Cilt 1, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları No:1, Ankara, 2010.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Milletvekili Genel Seçimleri 1923 - 2011, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara, 2012.

Üçüncü Türk Dil Kurultayı 1936 Tezler Müzakere Zabıtlar, Türk Dil Kurumu, Devlet Basımevi, İstanbul, 1937.

ÜLGEN, Refet, **Türk Maarif Cemiyeti 1928-1940 Çalışmaları ve Yaptıkları Yardımlar**, Türk Maarif Cemiyeti, Ankara, 1940.

YAŞAR, Selman, **Basındaki Bilgiler Işığında İlk Kadın Milletvekillerimizden Fakihe Öymen Hayatı, Meclis’teki Çalışmaları**, İktisadi Kalkınma ve Sosyal Araştırmalar Derneği Yayınevi, Ankara, 2018.

Tezler

DUROĞLU, Sibel, **Türkiye’de İlk Kadın Milletvekilleri**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007.

ŞAHİN, Cemile, **Türk Parlamentosundaki Kadın Milletvekilleri (1935-2007)**, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Erzurum 2010.

Web Siteleri

Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT), “**1 Mart**”, Erişim: 8 Ekim 2021, Erişim adresi: <https://www.trtarsiv.com/ozel-video/en-yeniler/1-mart-118481>

Türk Eğitim Derneği (TED), “**Genel Başkanlar**”, Erişim: 8 Ekim 2021, Erişim adresi: <https://www.ted.org.tr/ted-hakkinda/genel-baskanlar/>

13/10/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/fakihe-oymen-1900-1983-2/?pdf=4664> adresinden erişilmiştir